

KÜNLOVA SLIKA OBREŽJA LJUBLJANICE

Ksenija Rozman, Ljubljana

Leta 1985 sta prof. Anton in Hilda Dermota darovala Narodni galeriji sliko Pavla Künla z lističem in napisom na hrbtni strani platna, ki se glasi v prevodu: »Zadnji stolp ljubljanske mestne utrdbe proti vodni strani. Podrt 1848, posnet 1847.«¹ (Sl. 37)

Künlova slika je bila javnosti neznana, v literaturi ni omenjena, a tudi Künlovo delo v celoti še ni zbrano in strokovno obdelano.

V preteklosti je o Pavlu Künlu zbral največ podatkov Viktor Steska,² pozneje okrog leta 1960 pa Jugo Malič.³ Slikarja sta omenjala France Stelè in France Mesesnel,⁴ Inštitut Franceta Steleta Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani pa hrani najpopolneje zbrano dokumentacijo Steletovih popotnih zapiskov z omembami Künlovih del v Sloveniji in izpiskov iz starih topografij in časnikov *Illyrisches Blatt* in *Zgodnja Danica*. Umetnikovo delo je bilo prvič razstavljeno 1847 v Redutni dvorani v Ljubljani⁵ in tudi nekajkrat pozneje.⁶

Pavel Künl se je rodil 8. marca 1817 v Mladi Boleslavi na Češkem. Oče Josip Künl je bil vojaški nadzdravnik pri 17. polku in je bil 1817

¹ Sliko sta darovala 15. 4. 1985. V inventar slik Narodne galerije, inv. št. 2024 je vpisana kot *Ribji trg*. Gre za oljno sliko na platnu, 35 × 28,5 cm. Signatura je zaznamovana na hrbtni strani platna s tipičnim Künlovim žigom: PAUL KÜNL PINXIT. Na lističu, nalepljenem na hrbtu platna, je napis s črnilom in v gotici: Der letzte Thurn der Stadtbefestigung Laibach's gegen die Wasserseite. — Abgetragen ano 848. aufgenommen ano 847.

² Viktor Steska: *Slovenska umetnost: I. Slikarstvo*, Prevalje 1927, str. 248—256. — Isti, s. v., *SBL*, V. zv., 1932, str. 589.

³ Jugo Malič: *Paul Künl*, Filozofska fakulteta, Ljubljana, ok. 1960 (tipkopis B [?]) — diplomske naloge, brez letnice, primerek hrani Oddelek za zgodovino umetnosti filozofske fakultete v Ljubljani.

⁴ France Stelè: *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih*, Ljubljana 1924, str. 103. — Isti: *Monumenta artis Slovenicae*, II, Ljubljana 1938, str. 30, sl. 79. — France Mesesnel, *Portretno slikarstvo na Slovenskem od 16. stoletja do danes*, ZUZ, V, 1925, str. 140. — Isti, *Slovensko krajinarstvo v 19. stoletju*. Zgodovinski pregled, *GMDS*, št. 20, 1939, str. 405.

⁵ *Illyrisches Blatt*, št. 43, 29. maj 1847.

⁶ *Razstava portretnega slikarstva na Slovenskem od 16. stoletja do danes*, Narodna galerija, Ljubljana 1925⁵, kat. št. 124 in 146. — *Portretna miniatūra*, Narodni muzej, Ljubljana 1965, str. 2, 4, 21 (besedilo in katalog Mirjam Poljanšek). — *Slovenski kraji in naselja v preteklosti*, Narodna galerija, Ljubljana 1978, str. 23, kat. 45, sl. 20 (besedilo Ivan Komelj, katalog Ferdinand Šerbelj). — *Podobe otrok v preteklosti*, Narodna galerija, Ljubljana 1979, str. 8, 11, 14, sl. na naslovnici (besedilo Ferdinand Šerbelj). — *Poslikane tarče*, Mestni muzej, Ljubljana 1980, str. 7, 8, 9, 72 (besedilo Marija Zeleznik).

premeščen v Ljubljano. Künl se je šolal v Ljubljani in 1833 vstopil proti očetovi volji v vojaško službo, kjer je dosegel stopnjo narednika. Po vojnih pohodih v Italiji se je 1835 vrnil v Ljubljano. Leta 1841 je bil imenovan za učitelja risanja, 1842 pa je opustil vojaško službo in odšel na Dunaj študirat na slikarsko akademijo. V študijskem letu 1842/43 je obiskoval razred krajinarstva in zgodovinskega slikarstva in z odliko končal prvi letnik. Stanoval je v četrtem okraju na Wiedner Hauptstrasse 26.⁷ Od avgusta 1843 do leta 1844 je obiskoval zimski semester in ga tudi opravil z odliko. Takrat je stanoval na Wiedner Hauptstrasse 336. Iz časa dunajskega šolanja sta iz leta 1844 ohranjeni risbi *Herkules*⁸ in *Stoječ možki akt*.⁹ V Ljubljano se je vrnil na sveti večer 1944,¹⁰ dokončno pa 1846, ko je tu ostal do smrti 1871. S slikarstvom sta se ukvarjala tudi njegov brat Viljem in hči Ida.

Künl je bil portretist, krajinar, slikar žanra, cerkvenih podob, miniaturni, akvarelov, raznih dekoracij in gledaliških kulis. Kot restavrator je vzdrževal Strahlovo zbirko v Stari Loki in zanj kopiral po delih evropskih mojstrov. V literaturi je naštetta vrsta profesorjev, ki so bili njegovi učitelji. Od teh so vplivali na njegovo portretno slikarstvo Ferdinand Georg Waldmüller, na cerkveno slikarstvo nazarenc Josefa Führicha in Leopolda Kupelweiserja, na krajine in vedute pa zlasti Franza Steinfelda, kar dokazuje tudi podarjena slika *Obrežje Ljubljanice*. Od svojih učiteljev Thomasa Enderja in Franca Steinfelda je Künl prevzel natančno izrisano in po naravi posneto veduto ali krajino s podrejenimi figurami in živalmi, drobno in ostro upodobljeno listje in travnate bilke, zlasti pa slikanje vodne gladine z dolgimi, svetlimi črtami, ki zaznamujejo tek reke. Slika je z napisom na hrbtni strani datirana v leto 1847. To je čas, ko je nastalo tudi njegovo natančno, kot pravkar s svežimi barvami naslikano *Šempetrsko predmestje*, ki ga hrani Narodna galerija, ali pa leto dni starejša *Pokrajina z razvalinami*.¹¹ Portret *Marije Giontini* iz 1847¹² večje posnema po kompoziciji, zglajenih barvah in mikavnih predmetih značilnosti dunajskih bidermajerskih portretov Waldmüllerjeve šole in pričuje, da je bil Künl talentiran slikar. Prav po vrnitvi z Dunaja so nastala njegova najpomembnejša dela, medtem ko so mu v poznejših letih začele pešati moči.

Slika *Obrežje Ljubljanice* z obrambnim stolpom šteje med prve krajinske, zimske in krajinsko-dokumentarne oljne slike v slovenskem slikarstvu 19. stoletja. Zgodnja Pernhartova in Karingerjeva dela so nastala pozneje. Slika je tudi pomembna, ker je na njej upodobljen danes spremenjeni ali izginuli del stare Ljubljane. Naslikani obrambni stolp je bil zadnji iz vrste obrambnih stolpov na desnem bregu Ljubljanice, ki so ga leto dni po nastanku slike, t. j. 1848 podrli. Stal je pred Klju-

⁷ *Verzeichniss jener Schüler, welche Perspektive gehört haben, 1841/42, 1842/43 und 1845/46, zv. 45 b, str. 1. — Schüler Verzeichniss, zv. VII, str. 340, Archiv der Akademie der bildenden Künste, Dunaj.*

⁸ 56 × 39,5 cm, sign. 1. sp.: P. Künl, dat. d. sp.: Wien zum 11 Mai 1844, bržkone še zasebna last, Ljubljana (cf. Malič, str. 21, kat. 1).

⁹ Črna in bela kreda, 58 × 41 cm, sign. 1. sp.: P. Künl, dat. d. sp.: Wien, 22. febr. 844, Narodna galerija, Ljubljana, inv. št. G 1089.

¹⁰ Viktor Steska: *Slovenska umetnost: I. Slikarstvo*, Prevalje 1927, str. 248.

¹¹ O. pl., 39 × 47,5 cm, sign. d. sp.: P. Künl 1846, Narodna galerija, Ljubljana, inv. št. 177.

¹² O. pl., 90 × 74 cm, sign. 1. sp.: P. Künl, Narodna galerija, Ljubljana, inv. št. 170.

čavničarsko ulico in je dobro viden na Franciscejskem katastru iz leta 1825,¹³ prav tako ob njem na pol zidano in na pol leseno nekdanje gospodarsko poslopje gostilničarja Franca Vodnika.¹⁴ (Sl. 39.) Na načrtu iz leta 1827 za regulacijo Ljubljane¹⁵ so ob desni strani stolpa zaznamovane tudi stopnice. (Sl. 40.) Teh so se očitno posluževale tudi perice, ki so hodile prat na privezan čoln ob bregu Ljubljane. — Na desni strani je naslikana polovica hiše, ki je danes hišna številka 19 na Cankarjevem nabrežju med gostilno Maček in Krojaško ulico. Proti levi ji sledi hiša s čopastim čelnim zatrepom, ki je danes del gostilne Maček, oz. Cankarjevo nabrežje št. 17. Po Künlovi sliki sodeč, je v pritličju delal ključavničar. Vidimo ga ob nakovalu, na fasadi pa visi ključ kot reklamni izvesek. V Fabijančičevi knjigi hiš je zapisano, da je 1787 tu živel ključavničar Jožef Lip. Kaže, da so tudi v 19. stoletju tu še opravljali ključavničarsko obrt. Hišo, last Albina Ahčina, je 1901 kupil Ivan Maček in v njej odprl gostilno. Sosednji triosni hiši s frčado — Cankarjevo nabrežje 15 — so po potresu določili novo stavbno črto z zamikom. Leta 1896 je bila na tem mestu sezidana za brata Schneiderja gostinsko-stanovanjska hiša z gostilno Pri soncu. Obe hiši, Cankarjevo nabrežje št. 15 in 17, sta bili v letih 1960—62 preurejeni v enotno gostilno Pri Mačku.¹⁶ (Sl. 38) — Hiša ob levem robu slike je današnje Cankarjevo nabrežje 9, visoka, gladka fasada z enim oknom pa je del Souvanove hiše. Iznad mogočnega grajskega poslopja se dviga še stari stolp, ki so ga ob marčni revoluciji 1848. leta podrli.

KÜNL'S PAINTING OF THE LJUBLJANICA EMBANKMENT

The Ljubljana Embankment by Paul Künle (b. Mlada Boleslava 1817 — d. Ljubljana 1871) from 1847 had been unknown until Professor Anton Dermota and his wife Hilda donated it to the National Gallery in Ljubljana in 1985. It shows a part of the old city of Ljubljana along the right bank of the Ljubljana in front of Ključavničarska ulica.

Künle was a student at the Vienna Academy. He painted portraits in the spirit of the Viennese Biedermeier, landscapes under the influence of his teachers Steinfeld and Th. Ender and religious paintings like those of the Nazarenes. He also painted miniatures, watercolours and stage sets.

The donated painting is of documentary value. It shows a part of old Ljubljana — with a fortified tower — which has today either greatly changed or entirely disappeared, and it is at the same time also one of the oldest and best vedutas painted in Slovenia in the 19th century.

¹³ *Franciscejski kataster*, 1825, originalna mapa Ljubljana, št. 133 (parcela 270), Arhiv Slovenije, Ljubljana.

¹⁴ *Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigentümer der Gemeinde*, 1827, parcela 270, Arhiv Slovenije, Ljubljana

¹⁵ *Načrt za regulacijo Ljubljane skozi mesto*, št. 121, 1827, Arhiv Slovenije, Ljubljana

¹⁶ Majda Frelih-Ribič: *Konservatorski program za modelno študijo prenove območja med Trančo in Stritarjevo ulico*, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo, Ljubljana 1981, str. 179—188. — Kolegici Majdi Frelihovi se lepo zahvaljujem za pomoč pri razreševanju naslikanih hiš.